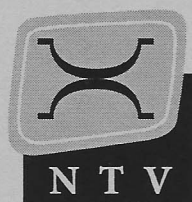

De Tinkoerier

Mededelingenblad Nederlandse TinVereniging

Jaargang 11, nummer 1, juni 2003

- Iets over het inkomen van Amsterdamse tinnegieters
- H.M. Scheepers in Stedelijk Museum Alkmaar
- Een avondmaalskan uit Blessum

Nederlandse Tin Vereniging

Oprichting

27 maart 1993

Bestuur

J.F.H.H. Beekhuizen	Voorzitter
J.E. Wustenhoff	Secretaris
G. Groenendijk	Penningmeester
B. Dubbe	Bestuurslid en erelid
A.A. Kooyman	Bestuurslid
W.A. Röben	Bestuurslid
H.B. van Wijk	Bestuurslid

Redactie

B. Dubbe	Hoofdredacteur
J.F.H.H. Beekhuizen	Redacteur - lay-out
J.E. Wustenhoff	Redacteur

Adres secretariaat

Koppelland 11
1391 EV Abcoude

Adres redactie

Tesschenmacherstraat 56
7415 CV Deventer

Adres penningmeester

Terpstraat 43
1771 AC Wieringerwerf

Stichting Nederlandse Tinbibliotheek

H.B. van Wijk	Voorzitter en bibliothecaris
J.E. Wustenhoff	Secretaris
A.A. Kooyman	Penningmeester

Bankrelatie

Postbank 4382632

IISN: 1380-108

Copyright: 'Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het bestuur of de redactie van de NVT' en/of de auteur(s).

Inhoudsopgave

1. Herhaalde oproep aan de leden	4
2. In memoriam Henk Leenen	5
3. Verslag van de ledenbijeenkomst ter gelegenheid van het 10-jarig jubileum van de vereniging op 5 & 6 april in Vaals	6
4. Voordracht jubileumbijeenkomst	
<i>T. Kooyman</i>	9
5. Iets over het inkomen van Amsterdamse tinnegieters en de prijs van tinnen gebruiksvoorwerpen in het midden van de achttiende eeuw	
<i>J.E. Wustenhoff</i>	12
6. H.M. Scheepers in Stedelijk Museum Alkmaar	
<i>G. Groenendijk</i>	18
8. Een avondmaalskan uit Blessum	
<i>J.F.H.H. Beekhuizen</i>	30
9. Een merk van Sybertus ten Winckel?	
<i>J.E. Wustenhoff</i>	33
10. Merkwaardig	
<i>G. Groenendijk</i>	34
11. Literatuur over tin	
<i>H.B. van Wijk</i>	36
12. Vragenrubriek en oproep	37

Herhaalde oproep aan de leden

De redactie van de Tinkoerier doet wederom een dringend beroep op de leden om kopij te leveren. Het moet u opgevallen zijn dat het altijd dezelfde leden zijn die zich hiervoor inspannen.

Een reden voor u om er eens over na te denken of ook u niet in staat bent een bijdrage te leveren.

De redactie

Datum volgende bijeenkomst en algemene ledenvergadering

25 oktober 2003: Amsterdams Historisch Museum

Het thema voor de bijeenkomst zal zijn: Jugendstil en Art-deco tin.

Belangrijke data 2004

Vergeet niet om de volgende data in uw agenda vast te leggen:

Zaterdag 2 oktober 2004 – officiële opening van de expositie in museum Boymans Van Beuningen met 's avonds een diner.

Zondag 3 oktober 2004 – lezingen in museum Boymans Van Beuningen en bezoek aan een museum.

In memoriam Henk Leenen

Op oudejaarsdag 2002 is na een kort ziekbed overleden onze oud penningmeester en bestuurslid professor dr. Henk Leenen.

Vanaf deze plaats wil ik hem kort herdenken.

Eind jaren zeventig, begin jaren tachtig kwam ik regelmatig bij een collega in de Weteringbuurt in Amsterdam. Natuurlijk vraag je af en toe aan een collega hoe het gaat en ik kreeg dan wel eens de mededeling: 'ik heb een stukje tin verkocht aan de professor. Die ken je toch wel?'. Nou die kende ik op dat moment nog niet.

Bij welke gelegenheid ik Henk heb leren kennen weet ik niet meer. Of het nu op een antiekbeurs was of bij mij in de zaak. In ieder geval ontstond er na de eerste kennismaking een vriendschap. Want zo gaat het vaak in mijn beroep: een klant wordt vriend. Je deelt je passie en dat geeft een band.

Henk stond ook aan de wieg van de Nederlandse TinVereniging, welke in maart 1993 opgericht is. Henk is de eerste zes jaar penningmeester geweest en is tot zijn overlijden bestuurslid gebleven.

De bestuursvergaderingen worden altijd bij de bestuursleden thuis gehouden en ik moet zeggen dat het bestuur altijd met uitzonderlijk enthousiasme reageerde als Henk vroeg om bij hem thuis te komen vergaderen. Ongetwijfeld kwam dat vanwege het feit dat hij ons heerlijke gerechten voorzette, vergezeld van een mooie rode wijn. Ongeveer zeven jaar geleden had het bestuur plannen om ter gelegenheid van het vijfjarig bestaan van de Nederlandse Tinvereniging een tinexpositie te organiseren. Hij was hier een groot voorstander van, maar helaas is dit plan niet gerealiseerd. Naar aanleiding van het 10-jarig bestaan is het bestuur opnieuw bezig met de organisatie van een tinexpositie. Deze vindt doorgang in museum Boijmans Van Beuningen in Rotterdam. Ook hier werkte Henk van ganser harte aan mee. Helaas moet het zo zijn dat hij deze tentoonstelling in 2004 niet mee zal maken.

Ik ben blij dat ik Henk ongeveer drie weken voor zijn overlijden nog heb bezocht. Hij zat stilletjes in zijn stoel achter in de kamer, maar zijn ogen, zijn stem en zijn handdruk waren als vanouds. Ik was bij Henk om iets te bespreken naar aanleiding van zijn artikel in de Tinkoerier over 'De ontwikkeling van het schrift en van tinnen inktpotten en -stellen'. Hij publiceerde regelmatig artikelen. Het nummer met daarin zijn laatste artikel heeft hem, door een technische storing, te laat bereikt.

Lieve Henriëtte, namens het bestuur en de leden van de Nederlandse TinVereniging wens ik je veel sterkte.

Jan Beekhuizen – *voorzitter*

... busje komt zo ...

Verslag van de ledenbijeenkomst ter gelegenheid van het 10-jarig jubileum van de vereniging op 5 & 6 april in Vaals

Op zaterdagmiddag 5 april verzamelden zich 43 leden en introducees in Hotel Kasteel Bloemendal in Vaals voor de viering van het 10-jarig bestaan van de Nederlandse TinVereniging, van 5 leden was bericht van verhindering ontvangen. De bijeenkomst werd geopend met een kort woord van de voorzitter waarin hij de aanwezigen welkom heette en de wens uitsprak dat de vereniging nog een lang leven beschoren mag zijn. Ook ging hij in het kort in op de in het najaar van 2004 door de vereniging in samenwerking met Museum

Boijmans van Beuningen te organiseren tintentoonstelling. Deze tentoonstelling moet het voorlopig hoogtepunt worden in haar bestaan maar zal heel veel inspanning en werk vergen van degenen die er direkt bij betrokken zijn. Na deze korte introductie gaf hij het woord aan Ton Kooyman die onder de titel 'Een terugblik op 10 jaar Nederlandse TinVereniging' een samenvatting gaf van deze tien jaar. Elders in deze Tinkoerier is deze voordracht in zijn geheel opgenomen.

Aangezien met de busonderneming was vastgelegd dat wij om 18.30 uur opgehaald zouden worden om ons naar Restaurant Am Knipp in Aken te brengen, werd om 18.15 uur verzamelt. Echter al wat er kwam, geen bus! Na diverse telefoongesprekken met de busonderneming en de smoes dat de bus door een file was opgehouden in Tilburg, bleek veel later dat er gewoonweg geen bus beschikbaar was, derhalve een wanprestatie van de busonderneming. Na nog een aantal telefoongesprekken alsmede de inspanning van de directeur van Kasteel Bloemendal, is het met behulp van kleine busjes uiteindelijk gelukt alle

leden, zij het met ca. 2 uur vertraging, in Aken te krijgen.

Met de eigenaar van Restaurant Am Knipp, een fervent verzamelaar van antiek tin (en andere antiquiteiten zoals Delfts blauwe tegels, koperwerk, haardplaten etc.) was ook een korte bezichtiging van de privé tinctie afgesproken. Door de opgelopen vertraging is hier echter niets van terechtgekomen, wel zijn tijdens het diner twee voorwerpen uit deze collectie, een Stegkan en een Rembrandtkan, getoond. Hoewel het jammer is dat dit onderdeel van het programma geschrapt moest worden, is in het restaurant zoveel en zulk mooi en

Een gezellig diner tussen Delfts en haardplaten

Verslag van de ledenbijeenkomst ter gelegenheid van het 10-jarig jubileum van de vereniging op 5 & 6 april in Vaals

interessant antiek te zien, dat een ieder zijn ogen uitgekeken heeft. Waar vindt je een restaurant waar 15 antieke Franse wijnkannen aan het plafond hangen, 8 Engelenkannen op een rijtje staan en gehele wanden zijn bekleed met Delfts blauwe tegels!

Mede gezien de uitstekende kwaliteit van het eten en de wijn, was het een zeer geanimeerd diner waar door de deelnemers met plezier op teruggezien wordt. Door de eerder op de avond opgelopen vertraging en het feit dat ook voor de terugweg het busvervoer in twee fasen moest plaatsvinden, waren de laatste deelnemers pas zondagmorgen om 02.30 uur terug in het hotel. Uit een korte rondgang bij de leden tijdens het ontbijt op zondagmorgen, bleek dat, ondanks de busperikelen, men het weekend als zeer geslaagd heeft beschouwd.

*De voorzitter van de Vlaamse Tinvereniging,
André Bosmans en zijn echtgenote Lucia*

Voordracht jubileumbijeenkomst

T. Kooyman

Tijdens de ledenbijeenkomst in hotel Bloemendal te Vaals op 5 april 2003, ter gelegenheid van het 10-jarig jubileum van onze Tinvereniging heeft Ton Kooyman een voordracht gehouden die hierbij in zijn geheel wordt weergegeven.

Dames en Heren,

Toen onze voorzitter, mij enige tijd geleden tijdens een bestuursvergadering vroeg om vandaag een korte voordracht te houden met als onderwerp 'Een terugblik op 10 jaar Nederlandse TinVereniging', toen heb ik onmiddellijk gezegd dat ik dat graag wilde doen, maar, dat het moeilijk, zo niet onmogelijk zou zijn, een korte voordracht te houden, zonder daarbij aan bepaalde zaken voorbij te gaan. Toch wil ik het proberen, zodat ook de mogelijkheid aanwezig blijft, om straks wat te gaan eten. Laat ik daarom snel beginnen.

Op 8 september '92 werden door Jan Beekhuizen en een vijftal anderen, zo'n 60 verzamelaars en liefhebbers van tin schriftelijk benaderd om na te gaan of er bij hen belangstelling bestond om lid te worden van een nog op te richten TinVereniging. Het werd noodzakelijk geacht, dat minimaal 20 personen de bij het schrijven gevoegde intentieverklaring zouden terugsturen. Want beneden dit aantal zou het niet haalbaar zijn een club op te richten.

Dat dit aantal gehaald werd, blijkt uit onze aanwezigheid vandaag hier.

Op 27 maart '93 vond de oprichtingsvergadering plaats in het Amsterdams Historisch Museum. De akte werd getekend door Jan Beekhuizen, Bé Dubbe en prof. Dr. P Gerver, wiens kantoor (zo las ik) alle werkzaamheden kosteloos had uitgevoerd. Jammer, dat dit privilege, bij anderen, niet kon worden voortgezet.

Een, overigens geringe, contributie was hiervan het gevolg.

Ons eerste bestuur bestond uit Jan Beekhuizen en het vijftal anderen t.w. Léon Begheijn, Bé Dubbe, Henk Leenen, Han Wustenhoff en Henk van Wijk.

Dankzij de inspanningen van dit zestal vond op 6 november van dat zelfde jaar de eerste algemene ledenvergadering plaats. De uitnodiging vermeldde dat de samenkomst in Rotterdam was, museum De Dubbele Palmboom met de lunch in De Bonte Hond en een excursie naar Het Zakkendragershuisje.

Geboren op Java, kon ik me bij een 'dubbele palmboom' wel wat voorstellen. Ook kende ik (niet van binnen mijn eigen familie, hoor) de uitdrukking: bekend zijn als de bonte hond. Maar wat moest ik me nou voorstellen bij Het Zakkendragershuisje?

De naam van Jan Beekhuizen en Bé Dubbe, die ik al eens had ontmoet in het Noordbrabants Museum in 's-Hertogenbosch, leken mij echter een voldoende garantie om de gok toch maar te wagen.

En gelukkig maar, want het werd een zeer geslaagde bijeenkomst. De naam van de gelegenheid waar ik zo beducht voor was bleek niets negatiefs in te houden. Integendeel.

In het Zakkendragershuisje zagen wij hoe een tinnegieter van middelbare leeftijd zijn tinnen voorwerpen goot en ons ook nog kon vertellen, hoe je een bord, dat in de loop der tijd vlekkelig was geworden, weer wat toonbaarder kon maken.

Voordracht jubileumbijeenkomst

Voor degenen onder ons, die toen nog geen lid waren of nog niet de gelegenheid hebben gehad de borden uit hun collectie onder handen te nemen, wil ik dit nog graag even herhalen.

Je moet het bord goed schuren met vim, afspoelen en zeker een dag laten drogen.

Daarna moet je er een scheutje koperpoets op gieten en de koperpoets met fijne staalwol no. viermaal 0 in het bord wrijven tot het goed zwart is. Daarna ongeveer een half uur laten staan, niet afspoelen.

Nu het bord met originele (bruine) bijenwas goed inwrijven en met een wollen doek uitboenen.

Het bord moet nu schoon zijn en een mooie glans hebben.

En dat is ook zo. Denk ik.

Op 23 april '94 volgde de 2e Algemene Ledenvergadering in Nijmegen in Museum Commanderie van St. Jan.

Het bijzondere hier was naast het feit, dat Bé ,die tot zijn grote spijt niet aanwezig kon zijn, en zich door Jan Beekhuizen liet vervangen met betrekking tot het geven van een deskundige toelichting bij de stads- en gildekannen van het museum, dat het museum er in toegestemd had om voorwerpen uit de vitrines te halen, niet door ons, om mee te nemen, maar door hen zelf, zodat we deze voorwerpen in de hand konden nemen. Dit mocht echter alleen met speciale handschoenen aan. En die waren bij ons bestuur ter plaatse voor slechts fl. 7,- verkrijgbaar. Een absolute must bleek later, we zouden die handschoenen nog vaak nodig hebben.

Want in de komende jaren zouden wij ,net als reizende tinnegieters in de 18^e eeuw, door heel ons land trekken.

Met in het najaar als 'thuishaven' het Amsterdams Historisch Museum, gingen we in het voorjaar het land in en zaten we in Nijmegen, maar ook in 's-Hertogenbosch, in Rotterdam, in Tiel, in

Leeuwarden, in Leiden, in Deventer en een jaar later gingen we de grens over naar Brecht en weer terug naar Alkmaar. Vorig jaar waren we 3 dagen in Mechelen bij gelegenheid van het meer dan 20-jarig bestaan van de Vlaamse Tinvereniging Nu, zitten we weer over de grens in Aken. En volgend jaar in Sint Petersburg.

Maar, ... dit weet ook het bestuur nog niet! Het lijkt wel de NRV (Nederlandse ReisVereniging)

Maar dames en heren, we hebben in deze 10 jaar niet alleen rondgezworven maar ook over onze hobby veel meer geleerd dan alleen een vlekkerig bord weer wat toonbaarder te maken.

We hebben in deze periode veel museum-collecties bekeken waarbij steeds door deskundigen toelichtingen werden gegeven.

Ook waren er bij iedere bijeenkomst voordrachten, die ons vertelde over het aanwezige tin in de museum-collectie, zoals in Amsterdam de collectie tinnen voorwerpen afkomstig van Amstelhof en in Leiden de uit het midden van de 16^e eeuw stammende collectie Van Montfoort-Boelens en voordrachten over bodemvondsten en tinnen scheepjes.

Maar ook over buitenlands tin, over Vlaams tin, Gents tin in de 18^e en 19^e eeuw , Portugees tin en hoe de inventaris van het burgerlijk woonhuis in de 15^e en 16^e eeuw er uit zag, Over middeleeuwse insignes en over tin in Nederlandse kerken, over lepels en vorken van zilver en tin en over verlakt tin.. Over tinnen maten en hun gieters in Groningen, Friesland en Drente, en hoe de tinnegieters gedurende vier eeuwen het ambacht in 's-Hertogenbosch uitvoerden En niet te vergeten lezingen over Jugendstil en Art Nouveau tin , over Oostfries tin, en last but not least de voordracht over 'Van kwantiteit naar kwaliteit' en de Stratford Special, van niet op de TV uitgezonden videobeelden van het bezoek, dat onze voorzitter in het kader van het TV-programma Tussen Kunst

Voordracht jubileumbijeenkomst

en Kitsch op reis aan Engeland had gebracht
Wat een verscheidenheid aan onderwerpen.

Vanaf 2001 werd aan de bijeenkomsten een thema meegegeven. Zo werden reeds kandelaars, religieus tin, kinder-speelgoed en inktstellen extra belicht. Een initiatief om in de toekomst zeker mee door te gaan.

Ook mag hier niet onvermeld blijven onze twee maal per jaar verschijnende Tinkoerier. Een bijzonder verzorgd verenigingsblad waarvan de inhoud zeker gezien en meer nog gelezen mag worden. Hulde aan die leden die voor copy zorgden maar ook hulde aan de redactie-commissie voor het vele werk, dat zij hiervoor verrichtte.

Uniek is zeker onze tinbibliotheek, ondergebracht bij het Amsterdams Historisch Museum. Dankzij een zeer deskundig driemanschap zijn er inmiddels ruim 100 boeken, een batig saldo en voor bezoekers geen wachtlijst.

En wat denkt u van al die werkzaamheden die nog verricht zullen worden met betrekking tot de organisatie van onze tintentoonstelling in Boijmans, eind volgend jaar. Graag, had ik u daarover uitvoerig willen informeren. Maar mijn voordracht is slechts een terugblik.

Tot slot breng ik u de viering van ons eerste lustrum, eind '98 in herinnering. Een feest samen met de Engelse en Vlaamse Tinvereniging. Een viering die op 6 november begon met een rondleiding door het museum Boymans onder leiding van mevr. Van Dongen, conservator kunstnijverheid van het museum.

Met 's-middags een bezoek aan Ridderkerk om de tinverzameling bij Henk en Kootje van Wijk te bekijken.

De volgende dag een vergadering en 2 lezingen in

het Joods Historisch Museum, gevolgd door een stadswandeling en daarna een meer dan voortreffelijk diner in de Eggertzaal van Café De Nieuwe Kerk en de benoeming van Bé Dubbe tot erelid van de vereniging. Een besluit dat vooral gebaseerd is op de grote betekenis die zijn boeken en overige publicaties, voor de verspreiding van de kennis van het oude tin in het algemeen en voor de NTV in het bijzonder, hebben betekend. Wat hebben we als jonge vereniging toch al een rijke historie.

Dames en Heren, ik moet het hierbij laten, want aan het begin heb ik u beloofd, dat ik zou proberen, mijn verhaal niet te lang te maken. Daar wil ik me ook aan houden, zodat ook nog het geplande diner kan doorgaan en daarom wil ik nu weer het woord geven aan onze voorzitter, maar pas, nadat ik u, bedankt heb voor uw aandacht.

Dank u wel

Afb. 1: Twee Amsterdamse maatjes

Links: 1/2 mutsje, gemerkt aan de binnenkant van het deksel met het stadsmerk van Amsterdam met gietersinitialen CP (= Christoffel Ploegmaker, Amsterdam). Eind 17^e eeuw. H. 95 mm, inh. 75 ml.

Rechts: 1/4 mutsje, gemerkt op de binnenkant van het deksel met gekroonde roos met in de kroon de initialen LH (= onbekend). Begin 18^e eeuw. H. 76 mm, inh. 38 ml.

Iets over het inkomen van Amsterdamse tinnegieters en de prijs van tinnen gebruiksvoorwerpen in het midden van de achttiende eeuw

J.E. Wustenhoff

Door het uitbreken van de Oostenrijkse Successieoorlog (1740-1748) had de Republiek geld nodig voor het leger en werd besloten tot een landelijke belastingheffing - de Personele Quotisatie - voor een ieder met een inkomen van meer dan f. 600 per jaar. In 1742-1743 werden de belastingplichtige gezinshoofden geregistreerd. Een exemplaar van het Amsterdamse kohier van de PQ is bewaard gebleven en is als bron gebruikt voor dit artikel. Het bevindt zich in het Amsterdams Gemeente Archief en is in 1945 door het Genootschap in boekvorm uitgegeven.

Aantal tinnegieters in 1742-1743

Ten behoeve van de belastingtaxatie werden onder meer naam, adres, beroep en jaarinkomen van de desbetreffende inwoners geregistreerd. Afhankelijk van het vastgestelde jaarinkomen diende een vast bedrag aan belasting betaald te worden.

De minimumaanslag, bij een jaarinkomen tussen f 600 en f 700, bedroeg f 6. Naarmate het vastgestelde inkomen hoger was, nam het bedrag van de aanslag volgens een progressieve schaal toe. De hoogst aangeslagene, de Wed. Andr. Pels, rentenier met een inkomen van f 58.000, diende f 1.450 te betalen.

In het Amsterdamse kohier worden 35 tinnegieters, 5 tinnegieterswinkels en 1 tinwinkel vermeld (bijl. 1). Dit wil niet zeggen dat in 1742-1743 in Amsterdam slechts 35 tinnegieters werkzaam waren, wel dat de eventuele andere tinnegieters minder dan f 600 per jaar verdienden.

In totaal vermeldt het kohier 12.655 aangeslagenen. Volgens een telling uit 1747, dus slechts enkele jaren later, bestond de totale bevolking van de stad toen uit 41.561 families zodat, om welke redenen dan ook, ruim 70% buiten de PQ viel. Zelfs wanneer we de 4740 in 1747 als 'arme' geregistreerde gezinnen in mindering brengen,

blijven er nog ruim 24.000 gezinnen, 65%, over die niet opgenomen zijn.

Een andere bron vermeldt voor Amsterdam in 1742 een inwonertal van ca. 200.000 hetgeen, gezien de toen gemiddelde gezinsgrootte, aardig overeenkomt met de eerdergenoemde 41.561 gezinnen. Tevens wordt vermeld dat toen 11% van de bevolking een jaarinkomen had tussen f 330 en f 600 en de helft van de Amsterdammers minder verdiende dan f 300 per jaar. Als we de 'armen' hierbij tellen, blijkt inderdaad dat tweederde van het aantal gezinnen niet voor de PQ in aanmerking kwam. Hierbij zullen ongetwijfeld ook enkele tinnegieters gezeten hebben.

Inkomen tinnegieters

De twee hoogst aangeslagen tinnegieters in het kohier waren H. Cappenberg in de Bantammerstraat en Fred. Coelman in de Kalverstraat met jaarinkomens van resp. f 3.000 en f 3.500 die voor f 40 c.q. f 50 werden aangeslagen.

Bij H. Cappenberg wordt als bijzonderheid nog vermeld dat hij een buitenplaats bezat. Het gemiddelde jaarinkomen van de tinnegieters en tinwinkeliers, voorzover hun opgaven betrouwbaar waren, bedroeg bijna f 1.150, echter 27 zaten hieronder en 14 er boven. Vergelijken we dit gemiddelde jaarinkomen met dat van de beoefenaars van min of meer overeenkomstige beroepen zoals koperslagers, loodgieters en blikslagers, dan blijkt het inkomen van de tinnegieters gemiddeld zo'n 30% hoger te liggen. Zilvermeden verdienden praktisch evenveel als de tinnegieters.

Prijzen tinnen gebruiksvoorwerpen

Over de klanten van de tinnegieters en over de prijzen die zij voor hun producten vroegen, is weinig bekend. Voor het grootste deel zullen de

Iets over het inkomen van Amsterdamse tinnegieters en de prijs van tinnen gebruiksvoorwerpen in het midden van de achttiende eeuw

klanten uiteraard de inwoners van de stad geweest zijn die, al of niet via tussenhandel, de producten afnamen. Van enkele van de in het kohier genoemde tinnegieters is echter bekend dat zij ook aan de VOC leverden ten behoeve van de equipage (uitrusting) van haar schepen. Systematische analyse van VOC-rekeningen over de jaren 1742-1743 en 1747-1749 bracht informatie aan het licht over goederenleveranties aan de Amsterdamse werf van de VOC in de periode dat de 'Hollandia' (1742-1743) en de 'Amsterdam' (1747-1749) werden gebouwd en uitgerust. Aan de hand van deze gegevens zijn van een aantal tinnen

gebruiksvoorwerpen de stuksprijzen zoals door de VOC betaald, gegeven of te berekenen (bijl. 2). De VOC was in die tijd verreweg de grootste onderneming in Nederland en zal die positie zeker gebruikt hebben om zo gunstig mogelijke inkooprijzen te bedingen. De hier genoemde stuksprijzen zullen dan ook zeker niet voor de gewone consument gegolden hebben, die hebben ongetwijfeld meer moeten betalen. Dit maakt dan ook meteen duidelijk waarom er in de huishoudens van de lagere inkomensklassen weinig tinnen gebruiksvoorwerpen worden gevonden.

Afb. 2: Amsterdams pimpeltje
Gemerkt aan de onderzijde van de bodem met het stadsmark van Amsterdam.
Eind 17^e/begin 18^e eeuw.
H. 49 mm, inh. 18 ml.

Iets over het inkomen van Amsterdamse tinnegieters en de prijs van tinnen gebruiksvoorwerpen in het midden van de achttiende eeuw

In het Amsterdams kohier genoemde tinnegieters die aan de VOC leverden waren:

Naam:	Artikel:	1742-43	1747-49
Maria v.d. Heyde (Wed. A. Bronkhorst)	musketkogels etc.	f 114	
Hermanus van Aelst	snaphaankogels etc.	f 1.285	f 1.191
Corn. v.d. Heyde	vaatwerk	f 613	f 1.523
Wed. Harm. de Melander	vaatwerk/instrumen.	f 994	f 1.617

Ook D. van Malden wordt nog genoemd maar die is in 1742 overleden.

Opvallend is, dat behalve gebruiksartikelen en instrumenten, ook de pistool- en geweerkogels door de tinnegieters geleverd werden.

Literatuur:

- Oldewelt, W.F.H. Kohier van de Personele Quotisatie te Amsterdam over het jaar 1742. Genootschap Amstelodamum, Amsterdam 1945. (2 delen)
- Gawronsky, Jerzy. De EQUIPAGE van de HOLLANDIA en de AMSTERDAM. Bedrijvigheid van de VOC in 18^e-eeuws Amsterdam. De Bataafsche Leeuw, Amsterdam 1996.
- Dubbe, B. Tin en tinnegieters in Nederland. De Tijdstroom, Lochem 1978.

Bijlage 1:

Amsterdamse tinnegieters en tinnegieterswinkels genoemd in de kohier van de Personele Quotisatie van 1742

Naam Tinnegieters	Adres	Inkomen	Merk ¹⁾
Bom, Jac.	Warmoesstraat	f 2.000	D. fig.180 & 181
Hesseling, J.	Zeedijk	f 1.000	D. fig.195
Kluver, Ibbeling	Zeedijk	f 1.000	
Crul, Herm.	Warmoesstraat	f 2.500	
Geellinkhuysen, Frederik	St. Jansstraat	f 600	
Cappenberg, H.	Bantammerstraat	f 3.000	D. fig.184 & 185
Malden, D. van	St. Antoniebreestraat	--	V. vierm. met naam
Graawwesalm, Paul	St. Antoniebreestraat	f 600	
Aelst, Herm. van	Nieuwendijk	f 1.000	V. gekr. roos met HA in kroon
Kerp, Bruno van	Korsjespoortsteeg	f 600	D. fig.205
Bintrop, St.	Nieuwendijk	f 1.200	
Pols, Joh.	Kalverstraat	f 2.500	
Koning, J. de	Kalverstraat	f 800	D. fig.201-204
Coelman, Fred.	Kalverstraat	f 3.500	
Hesseling, Alb. Mart.	Rokin	f 1.200	D. fig.194
Berg, Nic. van der	Kalverstraat	f 1.000	D. fig.179
Masius, G.	Halvemaansteeg	f 2.000	
Riso, Jac.	Gasthuismolensteeg	f 800	
Stokebrandt, Anth.	Singel	f 800	
Waning, Jelm. van	Oude Leliestraat	f 1.000	
Heijde, Corn. de	Blauwburgwal	f 1.500	
Veersen, J. van	Haarlemmerdijk	f 1.500	
Marsman, Herm.	Runstraat ²⁾	f 600	
Ploegman, Piet	Heerengracht	f 800	
Wijnants, W.P.	Reestraat	f 600	
Walre, Jor. van	Bloemstraat	f 600	
Craen, Wed.	Nieuwe Leliestraat	f 600	
Swilders, J.	Anjelierstraat	f 800	
Melander, Wed. Harmanus. de	Prinsenstraat	f 1.000	
Melgers, Nic.	Lindenstraat	f 600	
Ploeg, G.	Haarlemmerstraat	f 1.000	D. fig.223
Quant, P.	Haarlemmerdijk	f 600	
Bronkhorst, Wed. Albert (Maria van der Heijde)	Leidschestraat	f 600	
Masius, Gerrit	Heerengracht ³⁾	f 1.200	D. fig.211
Alderkamp, P.	Utrechtsestraat	f 1.000	
Tingeterswinkel			
Corieje, Jac.	Oudekerksplein	f 600	
Cordenier, P.	Fluweelenburgwal	f 700	
Tiffeneau, P.	Pijlsteeg	f 800	
Heijningen, Ev. van	Hoogstraat	f 1.200	
Kesseling, J.	Nieuwendijk	f 1.200	
Tinwinkel			
Kel, Flor	Prinsengracht	f 1.200	

¹⁾ D = b Dubbe 1978, V = Gawronski (VOC)

²⁾ woonde in 'De Malaxse Tinberg'.

³⁾ woonde 'daar de tinne slang uitsteekt'.

Bijlage 2:

Door de VOC Amsterdam in de periode 1740-1750 betaalde prijzen voor tinnen gebruiksvoorwerpen (stuks prijs)¹⁾

3-pints kannen (= 1,8 liter)	f2.10.-
1-pints kannen (= 0,6 liter)	f1. 3.-
1/2 pints kannen (= 0,3 liter)	f-. 15.-
mutsje (= 0,15 liter)	f-. 9.-
1/2 mutsje (= 0,075 liter)	f-. 8.- (afbeelding 1)
koppen	f-. 5.-
trechters (klein)	f-. 5.-
trechters (groot)	f-.15.-
pimpeltje (bekertje = 0,018 liter)	f-. 4.- (afbeelding 2)
kroezen	f-. 7.-
bekkens (wasbekkens)	f3.12.-
oliemaatjes	f-. 9.-
olieflesjes	f-. 8.-
clisteerspuiten	f-. 8.-

Voor het 'fatsoen' (opknappen/fatsoeneren) van 4 kannen werd -.8.- betaald.

¹⁾ f 1 = 20 stuivers = 240 penningen

H.M. Scheepers in Stedelijk Museum Alkmaar

Tekst: G. Groenendijk

Fotografie: J.F.H.H. Beekhuizen

Dankzij de directie en conservator Juliëtte van Seters van Stedelijk Museum Alkmaar werden wij in de gelegenheid gesteld daar aanwezig werk van de tinnegieter Hendrik Mathijs Scheepers te bekijken, fotograferen en er over te publiceren.

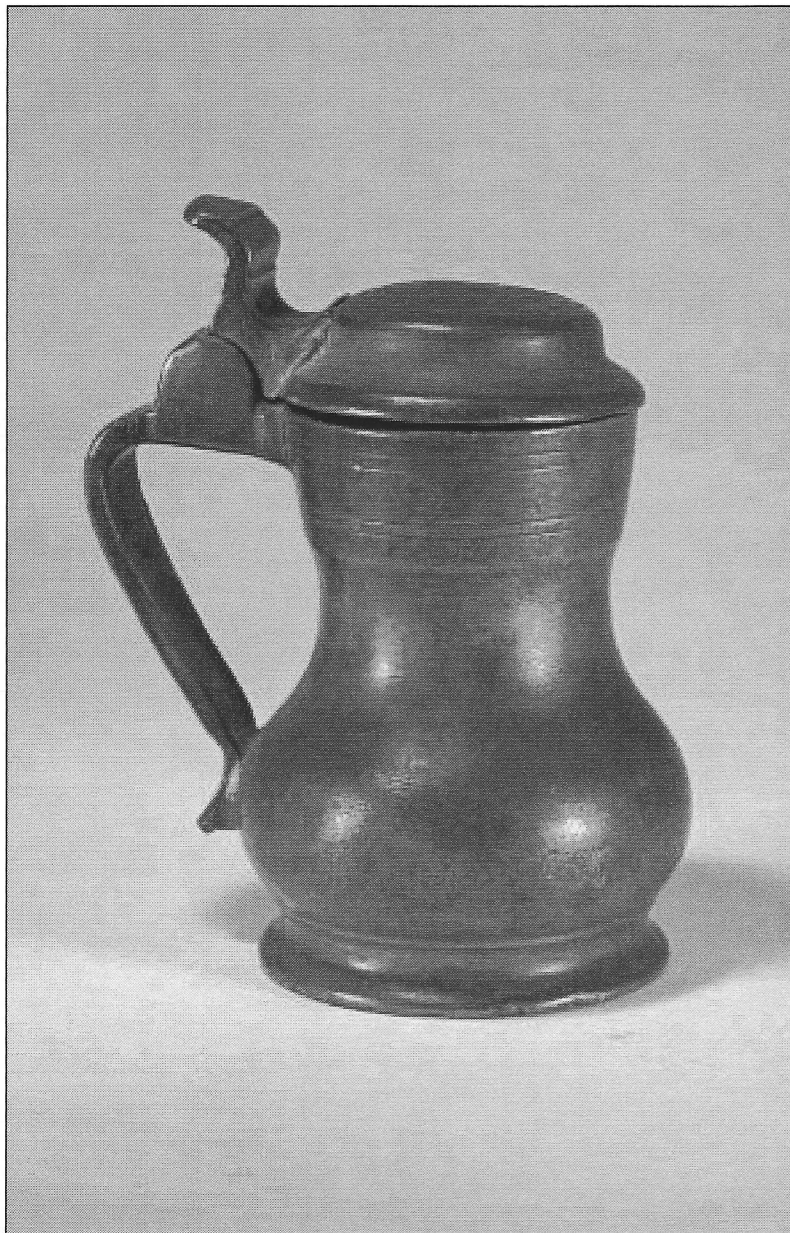
De familie Scheepers

Hendrik Mathijs Scheepers werd geboren 29-05-1758 te Amsterdam.

In 1779 als tinnegieter te Alkmaar gekomen woonde hij op de Voordam. Hij was gehuwd met Maartje Klaasdochter Kaan.

Ze hadden drie zoons waarvan de middelste Nicolaas, geboren 1822, mogelijk bij zijn vader, die 04-08-1838 is overleden, in dienst is geweest dan wel hem is opgevolgd¹.

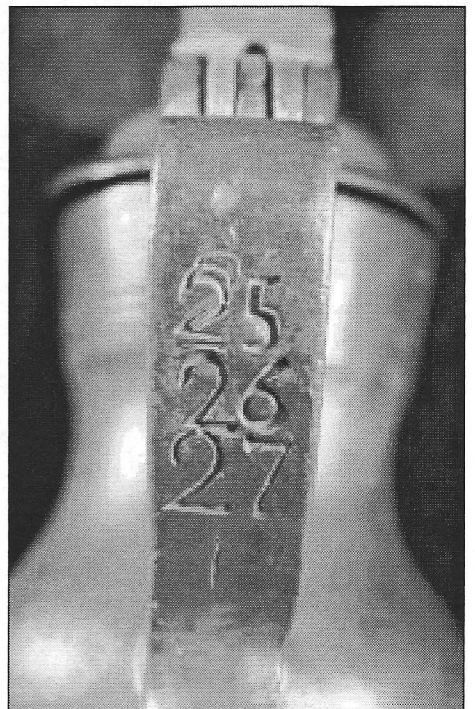
Hierna volgt wat wij tijdens ons bezoek aan voorwerpen aantreffen, die door tinnegieter Scheepers werden gegoten.

Afb. 1

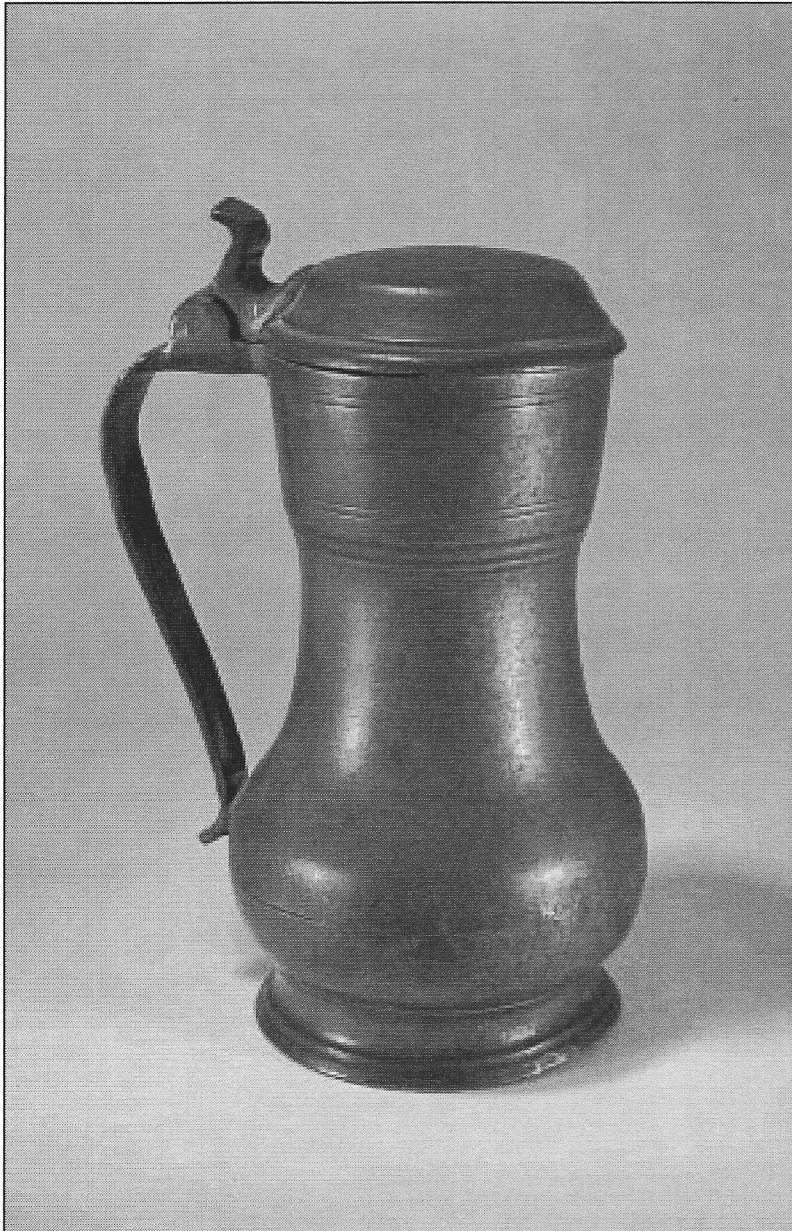
Afb. 2

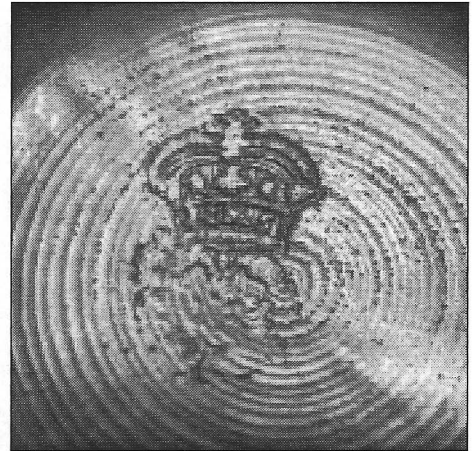
Afb. 3

Inventariscode M 93B

Betreft een kannetje, met horizontale lasnaad, op standvoet, type Rembrandtkan, met tweekakig scharnier en haakvormige duimrust. De deksel heeft van boven de vorm van een afgeknotte kegel en is versierd met twee concentrische groeven (afb. 1). Aan de binnenkant van het deksel is het gemerkt met een gekroond roosje met in de kroonband de initialen HMS (afb. 2). Op de buitenzijde van de handgreep van boven naar beneden de ijken 25, 26 en 27; uiteraard 1825 enzovoort (afb. 3). Afmetingen: buitenmiddellijn voet $d = 5$ cm; totale hoogte $h = 9,2$ cm.

Afb. 4

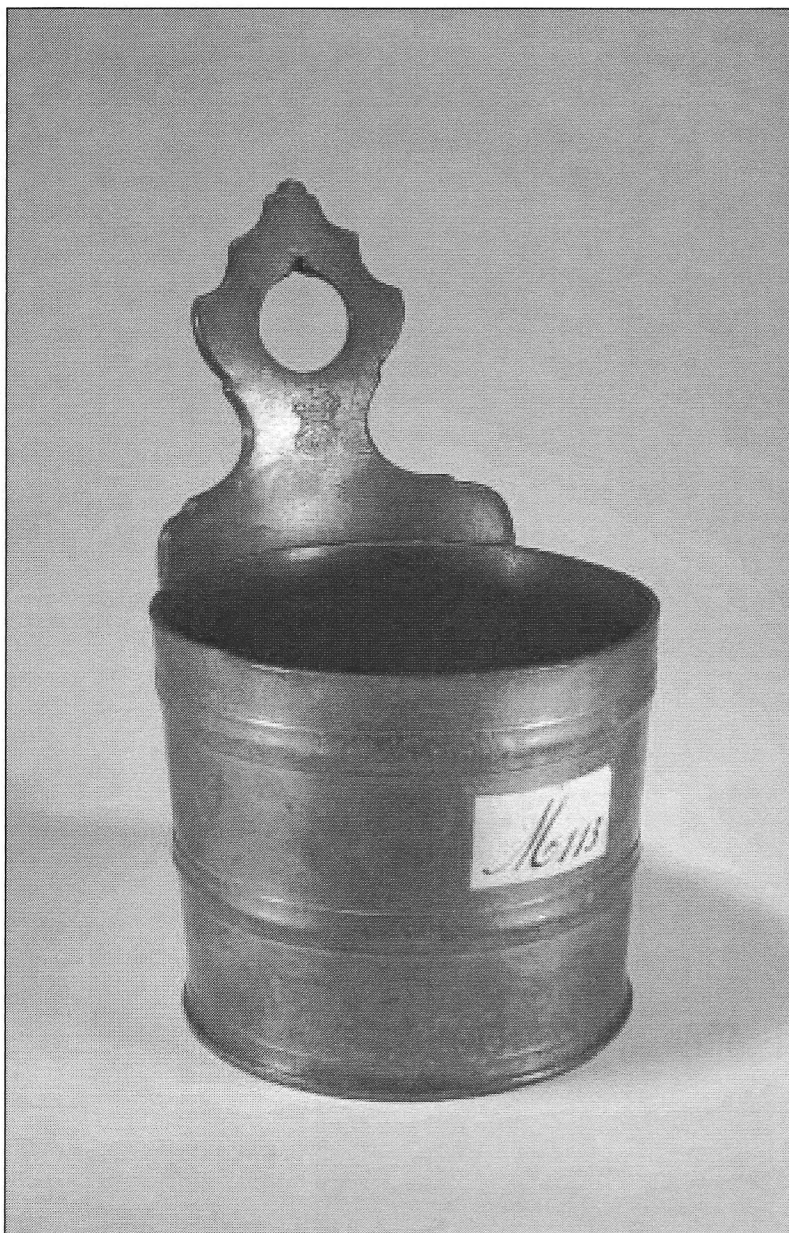
Afb. 5

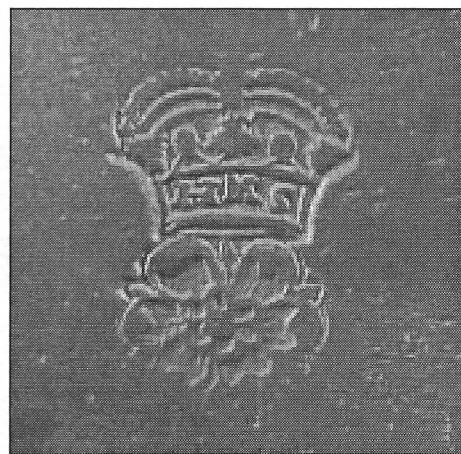
Afb. 6

Inventariscode M 939

Dit betreft een groter kannetje (afb. 4) qua vormgeving en uitvoering vergelijkbaar met dat van afbeelding 1. Aan de binnenkant van het deksel en op de handgreep overeenkomstig gemerkt en geijkt (afb. 5 en 6). Afmetingen: Buitenmiddellijn voet $d = 7$ cm; totale hoogte $h = 15,5$ cm. Uit de overeenkomende ijken en de plaats daarvan valt mogelijk af te leiden dat de kannetjes van afbeeldingen 1 en 4 van dezelfde gebruiker zijn geweest

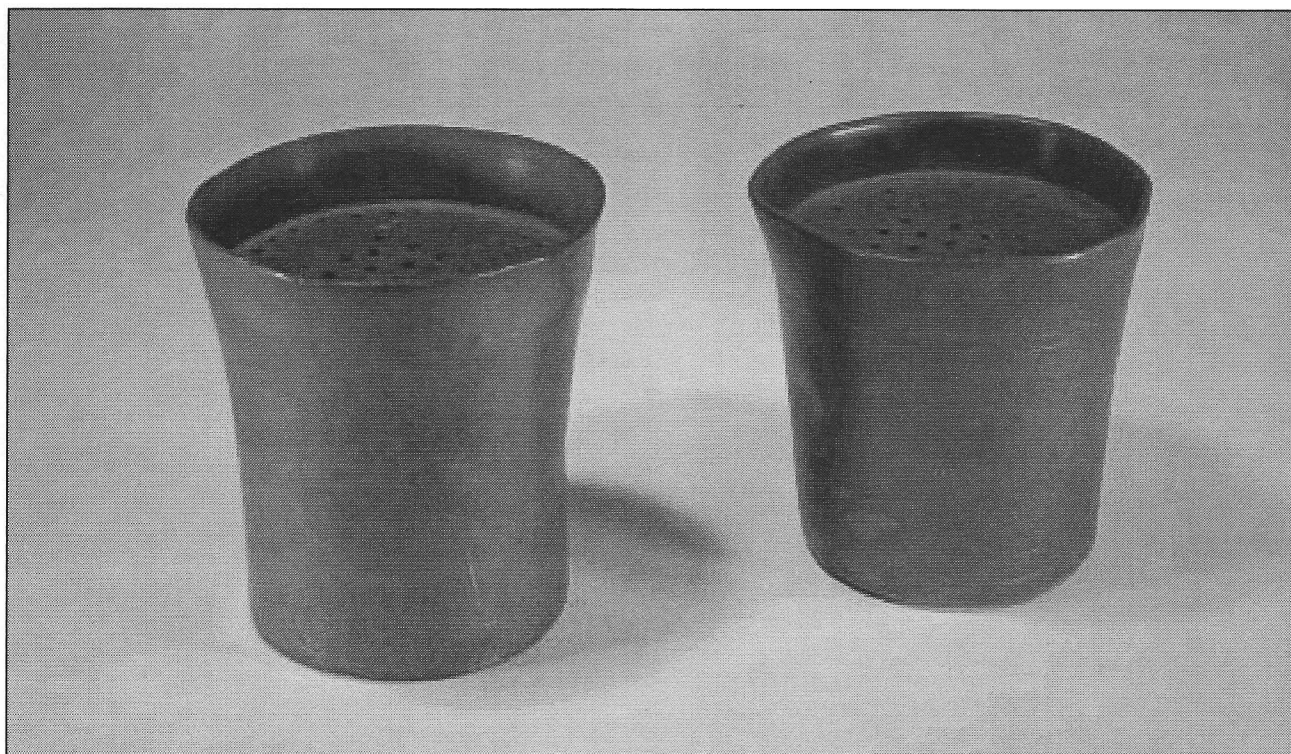
Afb. 7

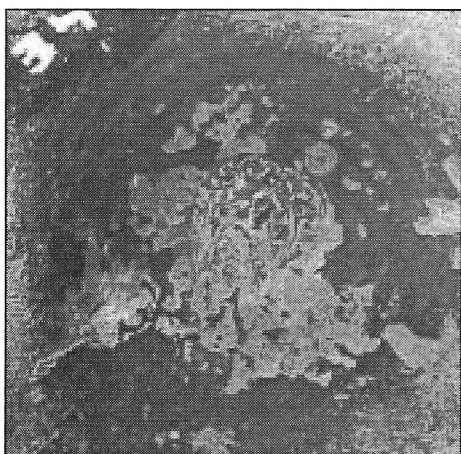
Afb. 8

Inventariscode M 113

Betreft een tapse met uitwendige profielen versierde schoonmaakmiddelenbak (zeepkop) met terugliggende bodem en aangelast ophangoor (afb. 7). In de voorkant van het ophangoor is een gekroond roosmerk met in de kroonband de initialen HMS geslagen (afb. 8). Afmetingen: grootste buitenmiddellijn $d = 10,5$ cm; totale hoogte $h = 17,3$ cm.

Afb. 9

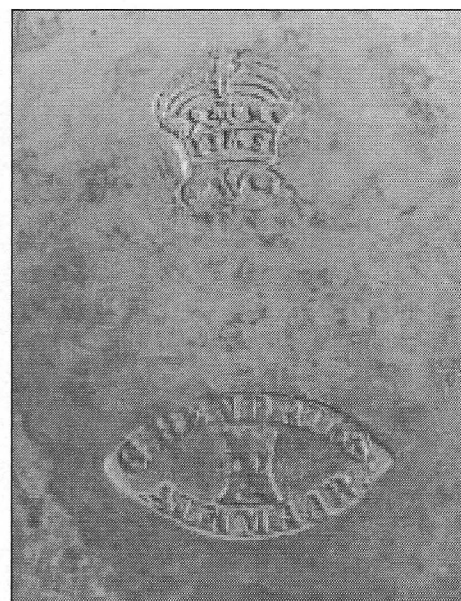
Afb. 10

Afb. 11

Inventariscode 345 en 347

Betreffen bekervormige zandstrooiers (afb. 9) met in de buitenzijde van de bodems een engelmerk met leesbare omschriften: EPERS (afb. 10) en M. SCHE (afb. 11). Vrijwel zeker een tot nog niet gepubliceerd engelmerk van H.M. SCHEEPERS.

Afb. 13

Afb. 12

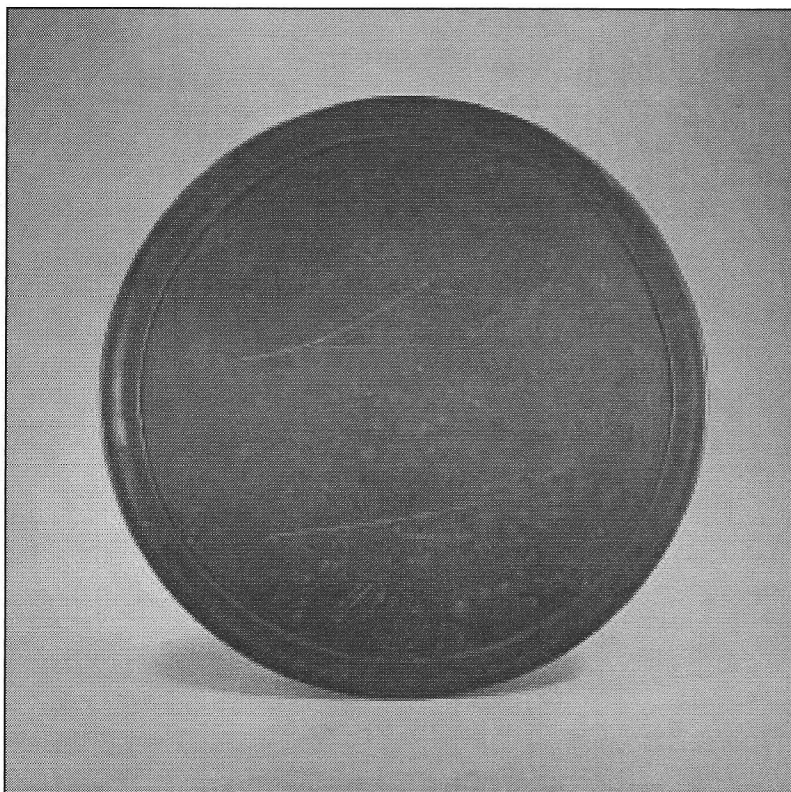
Inventariscode TI 362

Betreft een heetwaterkruik met al dan niet oorspronkelijk handvat (afb. 12).

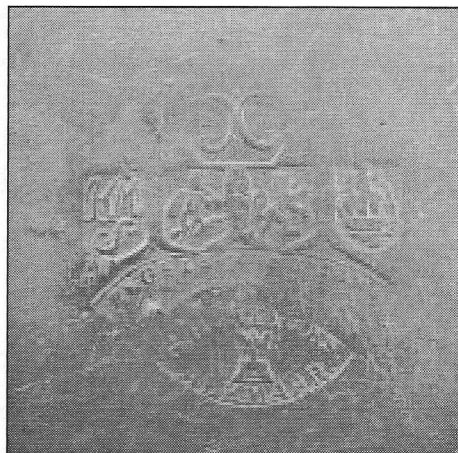
Bijzonder is dat zich op de buitenkant van de bodem onder het gekroonde roosmerk met in de kroonband met de initialen H M S (afb. 13) het merk van G. Hendriks Alkmaar bevindt, zie Dubbe figuur 12, bladzijde 326. Als huwelijksjaar van G. Hendriks geeft laatstgenoemde 1838 aan, maar merkt daarbij op dat hij in 1842 nog tinnegietersknecht wordt genoemd².

Waarschijnlijk is de kruik vervaardigd door H. M. SCHEEPERS of diens zoon Nicolaas en verkocht door G. Hendriks. Opvallend is dat 1838 zowel het jaar van overlijden van H.M. SCHEEPERS als het huwelijksjaar van G. Hendriks is. Gezien het vorenstaande is denkbaar dat de laatste toen in dienst is getreden bij zoon Nicolaas, de mogelijke opvolger van H.M. SCHEEPERS, en deze de inventaris inclusief de productvoorraad op een bepaald moment heeft verkocht aan G. Hendriks.

Afmetingen heetwaterkruik: buitenmiddellijn $d = 9,1$ cm; hoogte $h =$ circa 23,5 cm.

Afb. 14

Afb. 15

Inventariscode 389 G

Betreft een plateau met opstaande rand (afb. 14) dat op de achterzijde is gemerkt met een totnogtoe niet gepubliceerd zogenaamd sprekend viermerk van H.M. SCHEEPERS met daarboven een gekalligrafeerde X en eronder ENGELS HART TIN en weer daaronder ook het merk van G.Hendriks (afb. 15). In de schildjes van het viermerk bevindt zich van links naar rechts: gekalligrafeerd H M S; een engeltje met bazuin; een naar rechts klimmende leeuw; een scheepsvoorstelling (sprekend merk). Ook dit plateau is waarschijnlijk vervaardigd door H.M. SCHEEPERS of diens opvolger en verkocht door G.Hendriks. Uitwendige middellijn plateau $d = 24,4$ cm.

Afb. 16

Van het Archeologisch Centrum Alkmaar

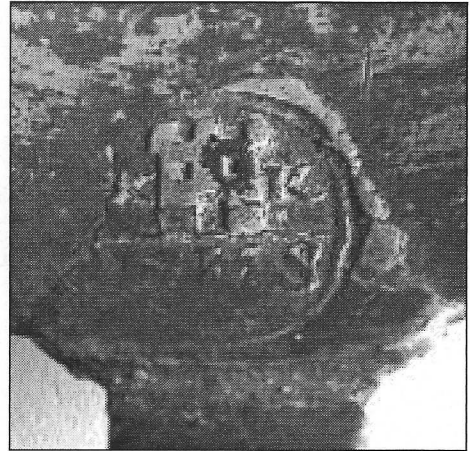
Drie bodemvondsten kinderspeelgoed (afb. 16). Potje met oor en tuitrest, bakje, schoteltje respectievelijk gecodeerd met:

*89 LUT 89 LUT 89 LUT
BP 1E BP 1H BP 1C*

Alle genoemde voorwerpen zijn voorzien van een gekroond roosmerkje met in de kroonband de initialen H M S.

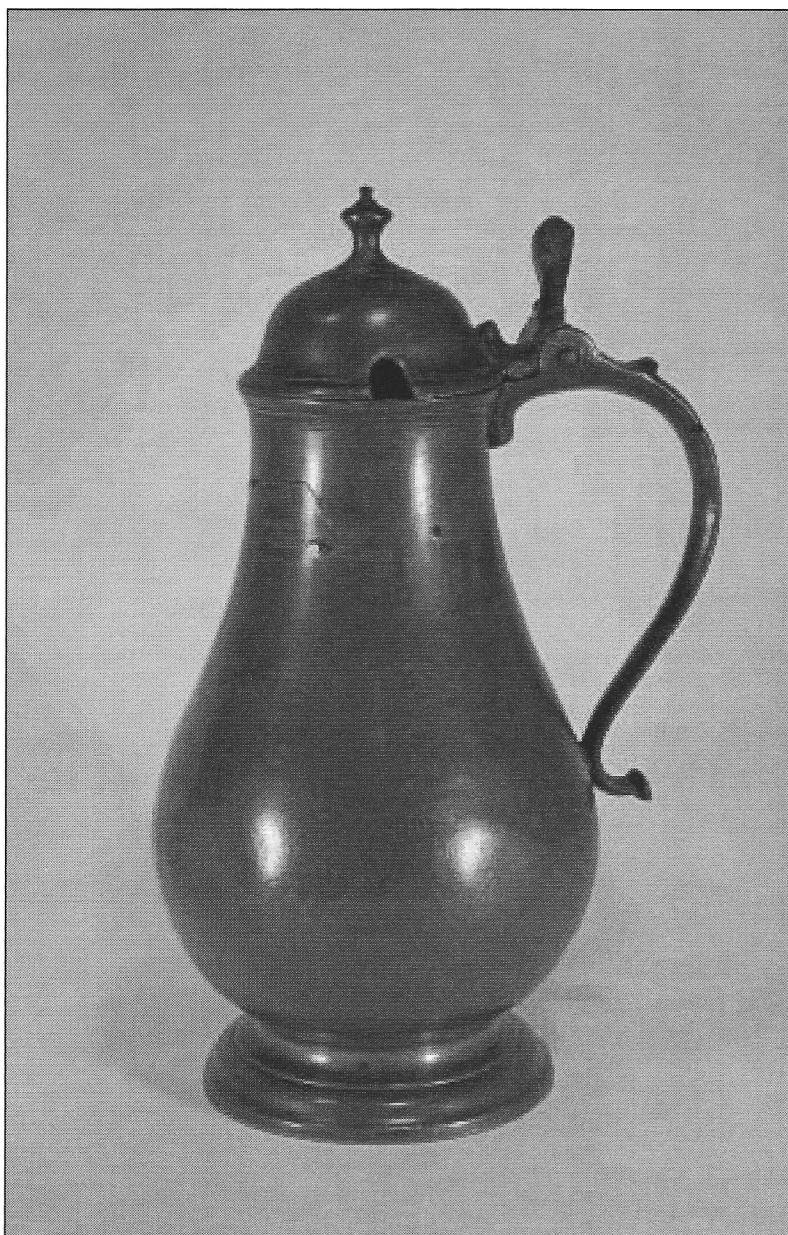

Afb. 17

Afb. 18

Bij het zoeken naar meer gegevens in de literatuur over deze tinnegieter stuitte wij op nog een onbekend merk van Hendrik Mathijs Scheepers en wel in de catalogus verkoopexpositie 'Tin kan ook betaalbaar zijn', oktober 2003. Hierin staan een paar lepels afgebeeld (afb. 17) met het daarbij behorende toen nog anonieme merk (afb. 18). Het is een rond merk, als het ware in tweeën gedeeld. In het bovenste gedeelte een toren (stadswapen van Alkmaar) met aan weerszijde de initialen 'KK' voor 'klein keur' en in het onderste gedeelte de gietersinitialen 'HMS'. Ze zijn aan de voorzijde van de ronde bak ingeslagen. Jan Beekhuizen kwam deze merken tegen tijdens een opname van 'Tussen Kunst & Kitsch' in Soesterberg in 2000.

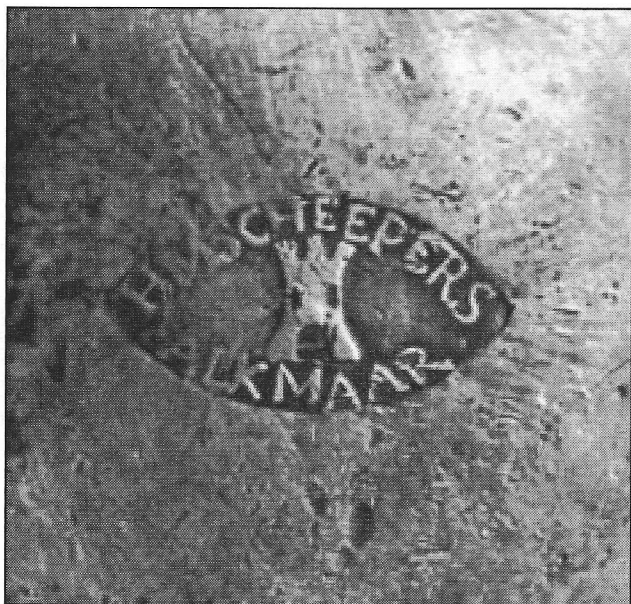

Afb. 19

Afb. 20

Bovendien vonden wij nog een mosterdpot (afb.19) met een tot nu toe onbekend merk van Scheepers (afb. 20)⁴. Helaas is het merk tweemaal over elkaar ingeslagen waardoor het moeilijk valt te lezen. In een inslag is duidelijk MHS... te zien en in het andere Schepers. In het hart van het merk is duidelijk een toren te herkennen.

Afb. 21

Onlangs kwamen wij in het bezit van een ook niet eerder gepubliceerd merk van Scheepers. (afb. 21)⁵

Tot slot

Aan de hand van het viermerk van afbeelding 15 kan worden vastgesteld dat het merk afgebeeld in Dubbe onder nummer 178 door G. Hendriks gebruikt is om er zijn eigen merk van te maken. Hij heeft in het eerste schildje de initialen HMS vervangen door GH⁶. De rest van het sprekende merk, in het laatste schildje is een schip – schip/Scheepers – afgebeeld, heeft hij gelijk gelaten (afb. 22). Uit twee andere merken, namelijk figuur 13 en 15 blijkt ook nog dat G. Hendriks naar alle waarschijnlijkheid de werkplaats van Scheepers overgenomen heeft.

Door dit onderzoek hebben wij nu in een keer zes verschillende merken van H.M. Scheepers, een tinnegieter die zolang anoniem is gebleven. Zes merken:

- Gekroonde X met viermerk en gietersinitialen HMS en kwaliteitsaanduiding Engels Hart Tin
- Roosmerk met gietersinitialen HMS
- Engelmerk met gietersnaam H.M. Scheepers
- Gecombineerd stadsmerk (toren) met KK en gietersinitialen HMS
- Gecombineerd stadsmerk (toren) met gietersnaam H.M. Scheepers
- Gecombineerd stadsmerk (toren) met gietersnaam H.M. Scheepers en plaatsnaam Alkmaar

Afb. 15

Noten

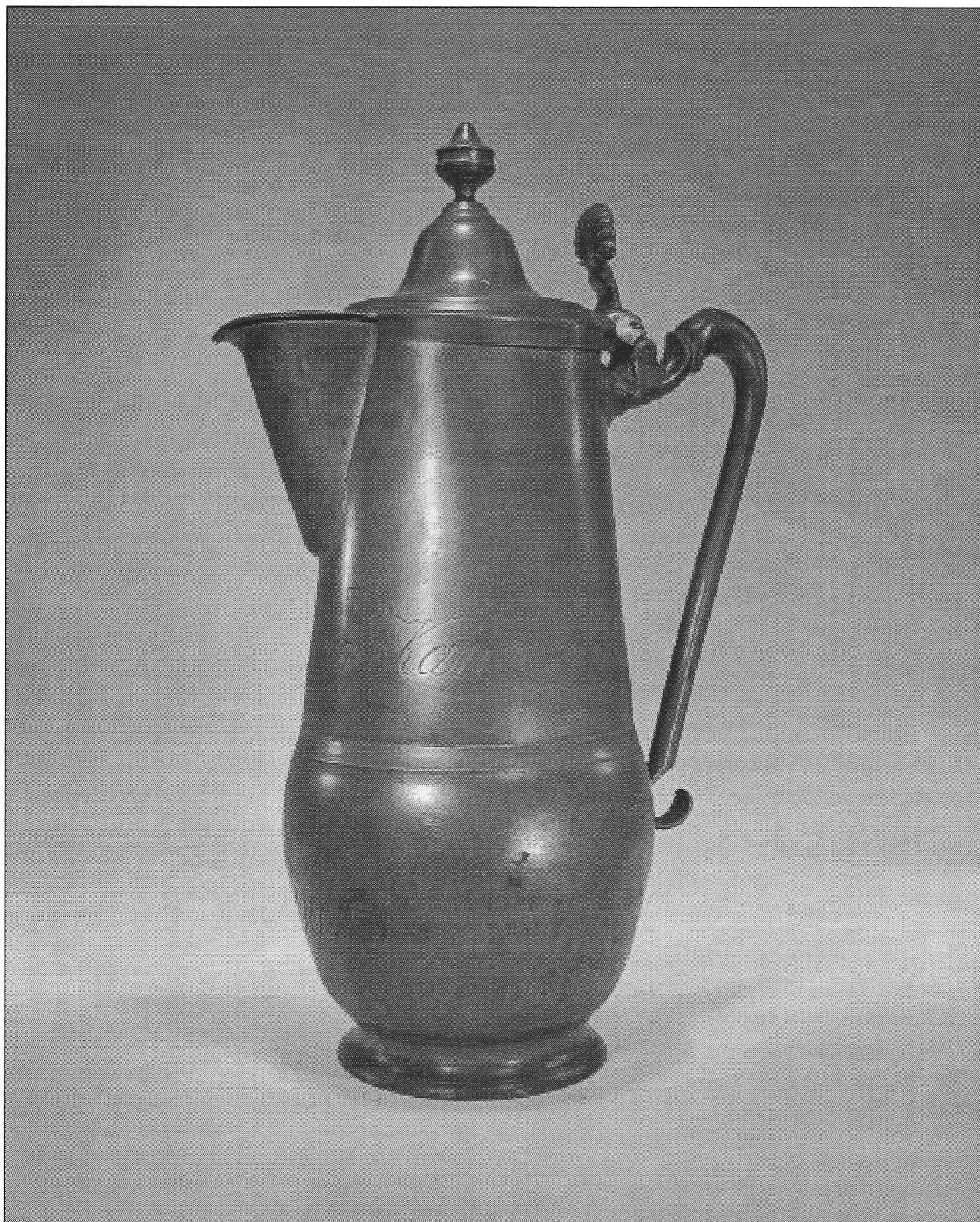
- ¹ Met dank aan het Stedelijk Museum Alkmaar
- ² B. Dubbe, Tin en tinnegieters in Nederland, Lochem 1978. ISBN 90 6087 208 8
- ³ J.F.H.H. Beekhuizen, catalogus Verkoopexpositie 'Tin kan ook betaalbaar zijn', oktober 2000, blz. 7, fig. 1
- ⁴ met dank aan Jan Beekhuizen
- ⁵ met dank aan Bé Dubbe
- ⁶ B. Dubbe, Tin en tinnegieters in Nederland, Lochem 1978. ISBN 90 6087 208 8

Afb. 22

Een avondmaalskan uit Blessum

J.F.H.H. Beekhuizen

Afb. 1

Een avondmaalskan uit Blessum

Onlangs werd mij een avondmaalskan met zeer grote sneb aangeboden, die mogelijk te Leeuwarden gegoten werd (afb. 1).

De kan heeft een tweekakig scharnier en is zowel aan de binnenkant van het deksel (fig. 1) als aan de buitenkant van de bodem gemerkt (fig. 2). Het is een engelmerk in parelrand, waarin de gietersinitialen IK staan.

Op het kanlichaam is de volgende tekst gegraveerd: Nachtmaals-kan van de Diaconie te Blessum 1808 (afb. 2).

De afmetingen zijn: hoogte: 41,5 cm inclusief het knopje op het deksel en de doorsnede van de voetplint bedraagt 12 cm¹.

Naar aanleiding van deze gegevens kan het volgende gemeld worden.

Het plaatsje Blessum ligt ten zuidwesten van Leeuwarden. Aangezien er in Blessum waarschijnlijk geen tinnegieter werkte, ligt het voor de hand dat de kan in Leeuwarden besteld is. In Leeuwarden kennen wij een naam met de initialen IK namelijk Jan Koers. Deze tinnegieter wordt vermeld in 1770; hij verhuurt in 1804 zijn bedrijf aan Hendrik Lubach². Gelet op de gegraveerde datering 1808 op de kan zou deze, indien hij nog vervaardigd is door Jan Koers, vóór 1804 gegoten moeten zijn of de weduwe van Jan Koers heeft de zaak voortgezet en heeft de kan verkocht met het merk van haar echtgenoot. Een andere mogelijkheid is dat Hendrik Lubach het merk van Jan Koers gebruikt heeft of dat hij de door Jan Koers gemerkte kan als wederverkoper aan de diaconie verkocht heeft.

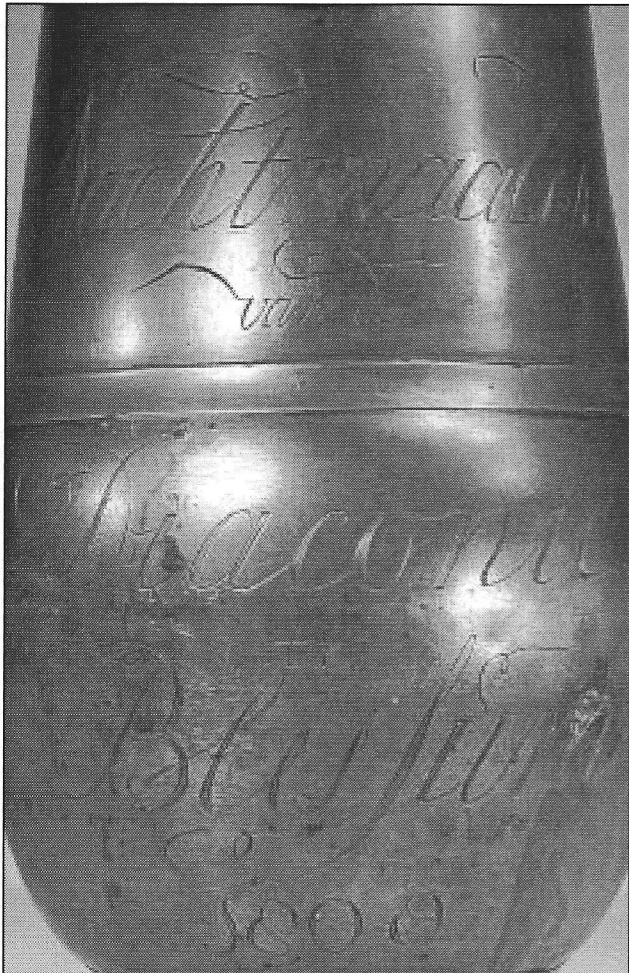
Nachtmaalskan staat uiteraard voor Avondmaalskan. Beide benamingen werden door elkaar gebruikt, al raakte de naam Nachtmaalskan aan het einde van de 19e eeuw in ongebruik.

Fig. 1

Fig. 2

Afb. 2

Wat is diaconie?

Het woord diaconie komt van het Griekse woord diakonia, wat dienst betekent.

De diaconie is een vergadering van mensen die zijn benoemd in het ambt van diaken. De diaken heeft een sociale functie in de kerk.

In de eerste christelijke gemeenten werden diakenen aangesteld, verantwoordelijk voor het beheer en de (her)verdeling van het voedsel en de goederen die bijeengebracht werden.

In de loop van de tijd komt het accent in de taken van de diakenen steeds meer te liggen op de liturgische functie. Na de Reformatie (zestiende eeuw) wordt het oude diakenambt weer in ere hersteld, met een sterke nadruk op de sociale taken.

De diaconie zorgde voor de armen, richtte tehuizen op voor weduwen, wezen en ouderen.

In de negentiende eeuw komt de nadruk van het diaconaat te liggen op de verzorging van de armen.

In de tweede helft van de negentiende eeuw verscherpen zich de sociale tegenstellingen waardoor kerkelijke hulp onvoldoende bleek om de sociale problemen op te lossen. De Algemene Bijstandswet van 1965 betekent een ommekeer in de taken van de diaconie. Diakenen spelen nog enige tijd een rol maar hun maatschappelijke taken namen af.

Noten

¹ J.F.H.H. Beekhuizen – Catalogus Tin Tefaf, Amsterdam maart 2003, blz. 44 t/m 47.

² B. Dubbe – Tin en tinnegieters in Nederland, Lochem 1978, blz. 360.

Een merk van Sybertus ten Winckel?

J.E. Wustenhoff

In Tin en tinnegieters in Nederland toont Bé Dubbe het tinmerk van de gekroonde roos met in de band van de kroon de initialen S.T.W. (p. 115 en 356, fig. 61). Hij schrijft dit merk toe aan zowel Sybertus ten Winckel (1788 – 1867) als Stefanus te Winkel (1824 – 1892), die in de negentiende eeuw als tinnegieter in Hengelo (Overijssel) werkzaam zijn geweest.

Onlangs kwam ik in het bezit van een bordje (geprofileerde rand, doorsnede 22,5 cm, gewicht 430 gram) dat aan de achterkant ook gemerkt is met een gekroonde roos met in de band van de kroon de initialen S.T.W., echter met tevens zowel links als rechts van het merk een vliegende engel naar links met palmtak in de hand en met daaronder eveneens de initialen S.T.W., het geheel omgeven door een cirkel (afb. 1).

Het roosmerk op het bordje wijkt enigszins af van dat van Dubbe, zowel wat betreft de roos als de kroon. De roos en de kroon in Dubbe tonen, zoals niet ongewoon in de negentiende eeuw, duidelijk tekenen van verval, dit in tegenstelling met die op het bordje die nog veel meer een achttiende eeuwse

indruk maken. Het door Dubbe vermelde merk is naar mijn mening dan ook van latere datum dan dat op het bordje. Ook wijzen zowel uitvoering, enigszins onregelmatige en vrij ver uit elkaar staande draairingen, als kwaliteit van het bordje op een ontstaan in ten laatste het eerste kwart van de negentiende eeuw.

Gezien het bovenstaande ben ik er dan ook van overtuigd dat het merk op het bordje (afb. 1) het merk is geweest van Sybertus ten Winckel en dat van Dubbe van Stefanus te Winkel.

Bij nadere beschouwing van de twee merken is er nog een klein verschil. Bij het merk in Dubbe steekt de T iets boven de S en de W uit, terwijl op het bordje de T juist iets onder de S en de W uitsteekt. Op het voorwerp waarop het merk van Dubbe's figuur 61 was geslagen, kwamen kennelijk de engeltjes niet voor.

Zie ook:

J.F.H.H. Beekhuizen

Catalogus Verkoopexpositie Tin, mei 2001, blz. 36, nr. 59 en fig. 20 en blz. 49, fig. 20.

Afb. 1

Merkwaardig

Tekst: G. Groenendijk

Forografie: J.F.H.H. Beekhuizen

Onlangs stond er een in tweeërlei opzicht merkwaardig kraamvrouwenbakje te koop dat mij onmiddellijk tot kopen deed besluiten (afb. 1). De wonderschone vormgeving met sobere, wat calvinistisch aandoende, versiering, en de zeldzame merken op de binnenzijde van de bakbodem en de deksel waren hiervan de oorzaak (afb. 2). Vooral in ons omringende landen als de Scandinavische, Duitsland, Zwitserland, Frankrijk en Oostenrijk werden eertijds dergelijke, vaak met fraai reliëf- en graveerwerk versierde bakjes ten geschenke gegeven aan kraamvrouwen. Het diepe schoteltje, met twee tegenover elkaar liggende handgrepen, is bedekt met een los verhoogd dekseltje waarop in dit geval (afb. 1) drie pootjes in de vorm van dolfijntjes zijn aangegoten. Hierdoor kan het dekseltje na afnemen en omkeren worden gebruikt als bordje voor soep of brij. Omdat kraamvrouwenbakjes, terecht, meer als siervoorwerpen werden gezien zijn ze voor dat doel echter niet of nauwelijks gebruikt.

Op mijn speurtocht naar het opvallende merk van de tinnegieter met initialen C S ter weerszijden van een engelmerk, het geheel binnen de contouren van een bloem (afbeelding 2), liet ik mij aanvankelijk leiden door de dolfijnvormige dekselpootjes. De dolfijn als sierelement komt namelijk nogal eens voor op tin uit Zuid-Duitsland, Oostenrijk en Zwitserland. Ik vond tinnegieters met initialen C S, maar in geheel andere merkvormen en lettertypen.

Jan Beekhuizen was zo vriendelijk zijn initialenoverzicht van Nederlandse tinnegieters te raadplegen. Hij wees mij op een merk met de initialen C S voorkomend in de kroon van een roosmerk op bladzijde 38, onder nummer 32, van de catalogus van het Noordbrabants Museum EEN EIGENZINNIG VERZAMELAAR, Karel Azijnman. Hoewel dit een gekroond roosmerk betreft is de overeenkomst van het lettertype en de schrijfwijze daarvan zo opvallend dat het gezochte merk van C. Sprengers uit Heusden zou kunnen zijn, die daar begin 19e eeuw tinnegieter was. Hiermee zou ook de sobere versiering van het bakje zijn verklaard.

Afb. 1

Afb. 2

Afmetingen kraamvrouwenbakje:
Grootste buitenmiddellijn $d = 15,5$ cm;
lengte gemeten over de handgrepen $l = 22$ cm.

Literatuur over tin

H.B. van Wijk

U hebt een mooi stukje tin gekocht, het is gemerkt en het staat u vaag bij dat u zo'n merk of een merk dat er sterk op lijkt, wel eens hebt gezien in één van de tinboeken die u in de kast hebt staan. Nu hebt u een aardig rijtje boeken en catalogi, alle afleveringen van de Tinkoerier, maar helaas ... u hebt geen onfeilbaar fotografisch geheugen. Natuurlijk kijkt u eerst in het boek waarvan u de hele tijd dacht dat het daarin moest staan, maar u kan het zo gauw niet vinden. U gaat twijfelen, neemt nog één of twee boeken over de duim en besluit dan systematisch te werk te gaan. Helaas, ook dat brengt u niet bij het merk dat u zoekt. Wat overblijft is ofwel consequent (dus gruwelijk tijdrovend) al uw literatuur doorbladeren, ofwel proberen wijzer te worden van de parate kennis van uw medeleden bij de NTV.

Sinds kort zijn onze zuiderburen beter af. Na ruim 10 jaar noeste arbeid van Jean-Pierre De Graef, lid van de raad van bestuur, belast met public relations, van de Vlaamse Tinvereniging, is een indrukwekkend naslagwerk tot stand gekomen. Uitgaande van zijn omvangrijke bibliotheek over Belgisch tin (met inbegrip van het verenigingsblad Tinnowerck, dat een schat aan gegevens bevat), zijn daarin gecodificeerd alle bij naam bekende Belgische tinnegieters, als ook alle merken die zijn aangetroffen op het Belgische tin dat in deze bibliotheek is te vinden. Van deze laatste merken, van welke de bijbehorende gegevens van de tinnegieter in de meeste gevallen niet bekend zijn, is een verbale beschrijving gemaakt. Men ziet dus

geen merken afgebeeld, wat een groot gemis is, maar wel 69 bladzijden lang een systematische indeling van merken naar hun beschrijving. Door deze indeling consequent te volgen komt men bij het merk dat aan de beschrijving voldoet (of niet - dan betreft het een niet in deze bibliotheek gepubliceerd merk). Gaat het om een merk waarvan de afbeelding niet vaker dan tien keer voorkomt, dan kan men dóórzoeken en via de initialen van de betreffende gieter, of, indien bekend via diens naam, bij de bronnen in de literatuur uitkomen - en daar was het allemaal om begonnen!

Behalve op de afbeelding van het merk kan ook gezocht worden per stad, op initialen of - als de eerste initiaal is weggesleten - op de initialen in omgekeerde volgorde. De kern van dit naslagwerk bestaat uit 245 bladzijden met de vermelding van gegevens per tinnegieter in gestandaardiseerde vorm en in alfabetische volgorde.

Jean-Pierre De Graef schreef voor deze productie zijn eigen computerprogramma en bracht vervolgens alle gegevens zelf in.

Hij stelt dit naslagwerk beschikbaar voor leden van de Vlaamse Tinvereniging. Wie geen lid is van de VTV, maar meer wil weten neme contact op met één van onze eigen bestuursleden, van wie de meesten ook lid zijn van de VTV. Tinnowerck, in de aflevering van januari 2003, roemt de immense inzet van de auteur. Ik sluit mij daar graag bij aan.

J.-P. De Graef:

Les étainiers belges et leur poinçons, najaar 2002.

Vragenrubriek

Onlangs kwam ik in het bezit van een bierpul (halve pint) van Engelse makelij (Gaskell & Chambers te Birmingham). Deze pul is aan de bovenkant net onder de buitenrand voorzien van een ijkmerk bestaande uit 'een kroon met aan de zijkanten de letters G en R en daaronder de letter 6.

Uit naspeuring heb ik begrepen dat dit ijk is ingesteld tijdens de regeerperiode van een bepaalde King George, waarvan er vijf in Groot-Brittannië hebben geregeerd, te beginnen bij George I (1714) om te eindigen met George V in 1930.

Teneinde de leeftijd van deze bierpul bij benadering te kunnen vaststellen hoop ik langs deze weg aan de weet te komen welke King George dit ijk heeft ingesteld en wanneer en hoe lang dit ijkmerk in gebruik is geweest.

Johan Verharen, 's-Hertogenbosch

In antwoord op uw vraag het volgende:

De gegevens over de tinnegieters Gaskell & Chambers kunt u vinden in *Old Pewter – Its makers and marks* - door H.H. Cotterell, een uitgave van Charles E. Tuttle Compagny te Rutland, Vermont 1970 (SBN 8048 0443-5) op bladzijde 214 onder nummer 1821. Daar staat vermeld dat deze firma werkzaam is geweest in zowel Londen als Birmingham en wel van het midden van de 19e eeuw tot het begin van de 20e eeuw.

De GR staat voor George Rex en waarschijnlijk voor George V. Het cijfer 6 staat voor ijkkantoor Birmingham.

De redactie

Oproep

Voor een artikel ben ik op zoek naar eigenaren van tinnen olielampjes zoals omstreeks 1600 in Leiden (en elders?) vervaardigd werden en van het model zijn zoals afgebeeld in *Tin en tinnegieters* in Nederland door B. Dubbe, afbeelding 145 op pagina 268 (zie afbeelding). Mocht u in uw verzameling een dergelijk lampje hebben of weet u iemand die er zo een heeft, neemt u dan contact met mij op.

J.E. Wustenhoff

Colofon

Ontwerp en lay-out

Oranje boven, 's-Hertogenbosch

Digitaal drukwerk

Koninklijke drukkerij G.J. Thieme, Nijmegen